

ВТОРА ЛЕКТОРИЯ ПО ПРОЕКТ „ДИГИТАЛНА БИБЛИОТЕКА „БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРНА КРИТИКА“

Доц. д-р Александра Антонова

Институт за литература при Българска академия на науките

Резюме. Научното съобщение представя лекторията, изнесена пред ученици от XI клас на Националната Априловска гимназия – Габрово, в която бяха съпоставени тематичните акценти и структурните особености на два литературноисторически портрета на Васил Априлов, дело на двама критици от две литературни поколения – Боян Пенев и Георги Константинов. Учениците бяха запознати с намеренията и техниките на литературноисторическия портрет, с влиянието на времевата отдалеченост върху структурата и езика му, с художествената стойност на автентичния документ.

Ключови думи: лектория; литературна история; Васил Априлов; Боян Пенев; Георги Константинов

На 9 юни 2022 г. в Националната Априловска гимназия – Габрово, се проведе втора лектория по проекта „Дигитална библиотека „Българска литературна критика“, финансиран от ФНИ с дог. № КП-06-ОПР 05/11 от 17.12.2018. В лекторията взеха участие ученици от XI клас с профил „Хуманитарни науки“, както и техни преподаватели. Темата на лекторията – „Два литературноисторически портрета на Васил Априлов“, бе посветена на две годишнини на критици, включени в работната програма на проекта – 140-годишнината от рождението на Боян Пенев и 120-годишнината от рождението на Георги Константинов. Сред целите на лекторията бе да се покажат особеностите на литературноисторическия дискурс в портретите при двамата критици, разликата в изследователските им намерения, която се отразява в особености на структурата, както и да се поразсъждава върху художествеността на автентичния документ, върху динамиката факт – фикция и влиянието на хронологическата перспектива. Аналитичното съпоставяне на двата портрета демонстрира как историографското портретиране би могло да се осъществи и като разказ, да се белетризира, лиризира, да „охудожестви“ историческия очерк, като не из-

меня нито за миг на преданото и добросъвестно отношение към факта. Как документалната достоверност носи художествени съдържания според тезата на Тончо Жечев.

В изследователския фокус на лекторията бяха поставени портретът на Васил Априлов, поместен в т. 3 от Боян-Пеневата „История на новата българска литература“ (1933), както и портретът на Априлов от Георги Константинов, включен в „Нова българска литература. От Паисий Хилендарски до наши дни“ (1942). В анализа на двата портрета бе посочена тематичната близост, обрисуването на Васил Априлов като спомоществовател, педагог, стратег на образователния процес, филолог и книжовник, като в методите на това обрисуване бяха посочени разлики – докато Боян Пенев разгръща очерка си, част от лекционен курс, чрез много автентични цитати от трудове и писма на Априлов, за да илюстрира и по един езиково-документален начин големия възрожденец, Георги Константинов превежда цитатите, които използва, а също така адаптира, осъвременява езика им. Беше посочена различната интерпретация на факти от живота на Априлов, определянето им като първостепенни от страна на Константинов и равнопоставянето им с други при Боян Пенев, изграждането на донякъде различни, своеобразни гледни точки при възстановяването на социополитически, икономически, културни контексти. В портрета на Боян Пенев бяха подчертани няколко оригинални авторови тези и наблюдения, касаещи първопроходничеството на Априлов по отношение на борбите за църковна независимост, педагогико-филологическите убеждения на великия габровец и др., както и механизмът на създаване и защитаване на литературноисторическа теза. Учениците се запознаха де визу с различни документи, които двамата литературни историци използват, за да илюстрират схващанията и делото на Априлов, с откъси от трудове и писма на Априлов, цитирани (най-вече в портрета на Боян Пенев) с оригиналния език, на който са публикувани.

Обемна част от презентацията бе посветена на педагогическите виждания на Априлов, на въпросите и задачите на новобългарското учение, цитирани от Боян Пенев – за необходимостта от обявяването на бащиния език като основен в образованието, за писането, превеждането и изучаването – включително и на чужди езици – на/чрез него.

Чрез портретите участниците бяха запознати с либералните и прагматични възгледи на Васил Априлов относно образователния процес и цели, светското съдържание на учебната програма, разподобяването на училищното управление от духовното, което е било необикновена за времето си смелост, спомоществователската активност на Априлов със стратегически замисъл – обучаването на негови разносници на учители за българските земи. Беше посочена актуалността на Априловите възгледи за ценността на малката култура и език: „Всеки народ, колкото и малък да е, трябва да разработва езика си“,

твърди Априлов. Учениците бяха насочени да помислят върху ценността на малката, но собствена културна идентичност в рамките на голямата европейска картина, в която различията свързват, не разединяват, и превеждането на собствен език като фактор, който развива не само националната култура, но и европейската.

Участниците в лекторията бяха запознати и с филологическите виждания на Априлов, с неговите убеждения за връзката между езиковата практика и книжовната норма, за основаването на литературния език на живата народна реч, запазването на характерните особености на говоримия език, като например голямата носовка (юса), членната форма, очистването от чуждици за сметка на родната лексика, практическите съображения за правописа, който трябва да улеснява, а не да затруднява учебния процес.

Чрез Априловия портрет на Георги Константинов учениците се запознаха и с онези техники, които пресъздават историческата личност като *образ*: на места очеркът се превръща в разказ, хронологически нелинеен, психологически релефен, широко контекстуализиращ, въвеждащ в богата и гъста мрежа от контакти и фактори, пресъздаващ събитията като сюжети (например духовното общение между Юрий Венелин и Васил Априлов, на което Константинов отделя много място). Показано бе как портретът се белетризира чрез обилието и наслагването на документи, чрез езиковата им адаптация (и превод), чрез предаването им през авторовата реч, чрез интертекстуалната връзка при съполагането с други документи. Учениците бяха провокирани да помислят върху нееднозначното отношение факт – фикция и през думите на Тончо Жечев за художествеността на документалната автентичност. Да обърнат внимание на преакцентирането в ситуация на сходни факти, на създаването на литературноисторически сюжети (например етапите в общуването между Априлов и Венелин, разглеждайки което, Константинов определя Априлов като „духовно създание“ на Венелин). Бе подчертано различното, допълнителното, което Константинов внася в своя портрет: повече факти от предисторията и построяването на Габровското училище, по-разширената възстановка на културния и икономическия контекст, роден и съседен, на духа на Габрово чрез разкази на чуждестранни пътешественици, на ученици в Априловското училище, както и във впечатленията на самия Априлов, през носталгията му – все подходи, които тук създават и психологически релеф. Като силен емоционален акцент в портрета на Константинов бяха посочени демократичните възгледи на Априлов, който отваря широко вратите на модерното училище безплатно за всички съсловия и за всички краища на България. (Мечтата на Априлов, който завещава на училището почти целия си имот от 60 000 рубли, е към него да се развият академия, библиотека и печатница, посочва Константинов.) Портрета си литературният историк завършва с висока нота – със своеобразния завет на Априлов към българските младежи, обучаващи се в чужбина: „Имайте за

святa длъжност да обичате отечеството си, както ще видите, че обичат своето всички европейци, и помагайте му сякаш, и като свършите учението си (в чужбина) върнете се да слугувате на потребите и нуждите му, както правят и другите народи“.

SECOND LECTURE ON THE BULGARIAN LITERARY CRITIC'S DIGITAL LIBRARY PROJECT

Abstract. The scientific report presents the lecture given to 11th grade students at the National Aprilov High School – Gabrovo, which compared the thematic accents and structural features of two literary-historical portraits of Vasil Aprilov, created by two critics from two literary generations – Boyan Penev and Georgi Konstantinov. The students were shown the intentions and techniques of the literary-historical portrait, the influence of temporal distance on its structure and language, the artistic value of the authentic document.

Keywords: lecture; literary history; Vasil Aprilov; Boyan Penev; Georgi Konstantinov

✉ **Dr. Alexandra Antonova, Assoc. Prof.**

Web of Science Researcher ID: AAC-1897-2022

Institute for Literature

Bulgarian Academy of Sciences

52, Shipchenski prohod Blvd., bl. 17, fl. 7 – 8

E-mail: aantonova@ilit.bas.bg